

การเชื่อมโยงกับเบื้องบนในพิธีกรรมเหยียบเสน¹

The Sacred Yiebsane Ritual and Its Relationship to the Divine

ณัฐพงศ์ บัวคง²

Nuttapong Buakong

ประจักษ์ สายแสง³

Prachaksha Saisang

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มุ่งเสนอเกี่ยวกับพิธีกรรมเหยียบเสนซึ่งเป็นพิธีกรรม การรักษาโรคของโนรา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของการเชื่อมโยงกับ มิติแห่งเบื้องบนที่ปรากฏในพิธีกรรมเหยียบเสน ในการศึกษาครั้งนี้ใช้การศึกษา จากเอกสารโดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องพิธีกรรมคือการเชื่อมโยงกับมิติแห่งเบื้องบนของ กิ่งแก้ว อรรถากร ในการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่าในพิธีกรรมเหยียบเสนมีการเชื่อมโยงกับมิติแห่งเบื้องบน ใน 3 ลักษณะคือ 1) การเชื่อมโยงกับเบื้องบนผ่านสถานที่ประกอบพิธีกรรม พิธีกรรมเหยียบเสน มักประกอบพิธีกรรมในโรงพิธีกรรมโนราโรงครู ซึ่งสถานที่ดังกล่าวมีระเบียบในการ ปลุกสร้างที่เชื่อมโยงศรัทธาความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน อีกทั้งเมื่อก่อสร้างเสร็จ เรียบร้อยแล้ว ยังมีกรกล่าวเชื้อเชิญบรรดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบนให้มาประทับยังสถานที่ดังกล่าว อีกด้วย 2) การเชื่อมโยงกับเบื้องบนผ่านผู้ประกอบพิธีกรรม โนราผู้ประกอบพิธีกรรมต้องผ่านการ ทดสอบด้วยเงื่อนไขบางประการเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ติดต่อเชื่อมโยงกับมิติแห่งเบื้องบน

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเชื่อมโยงกับเบื้องบนในพิธีกรรมการรักษาโรค : กรณีศึกษาการเหยียบเสนของโนรา” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคติชนวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

² Master Degree Student, Master of Arts Program in Folklore, Faculty of Humanities, Naresuan University

³Associate Professor, Master of Arts Program in Folklore, Faculty of Humanities, Naresuan University

ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวถูกสงวนไว้เฉพาะผู้ที่ผ่านการทดสอบและอยู่ท่ามกลางความศรัทธาของคนในสังคมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน 3) การเชื่อมโยงกับเบ็องบนผ่านอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมล้วนเป็นสิริมงคลและมีนัยยะเชื่อมโยงกับมิติแห่งเบ็องบน จากพิธีกรรมนี้ทำให้เห็นถึงความคิดที่ซ่อนลึกภายในจิตใจของมนุษย์ที่ต้องการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างโลกมนุษย์กับมิติแห่งเบ็องบนให้เป็นรูปธรรม

คำสำคัญ : เบ็องบน เหยียบเสน พิธีกรรม โนรา

Abstract

This research article focuses on the Yiebsane ritual, a form of ritualized worship intimately linked to and associated with Nora tradition. The article, based on documentary research and using a conceptual framework provided by the seminal work of Kingkeo Attagrara, explores the relationship between the Yiebsane ritual and the practitioners' beliefs in divinities and the divine.

The findings show that the Yiebsane ritual is integrally linked with sacred practices in three supporting ways. First, much care and attention is devoted to the selection of an appropriate location where invocation can best be performed. The ritual usually takes place in a special house, where the Guru of Nora resides, built according to exacting and strictly adhered to rites and practices. Once constructed, a welcoming ritual is performed to entreat particular divinities to enter and permanently reside in the house. Second, the Nora who performs the ritual is carefully selected and nominated based on having passed a series of demanding tests that demonstrate expertise. Finally, a number of ritualized objects and relics, each imbued with deep symbolism and capable of portending the future, are used to contact and converse with the divinities. Together these sacred practices reveal the importance that local people place on the Yiebsane ritual as a conduit for connecting the human world to the divinities.

Keywords: Divinities, Yiebsane, Rituals, Nora

ความนำ

มนุษย์กับความเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นของคู่กันมาตั้งแต่สมัยอดีต เมื่อมนุษย์เกิดการเจ็บป่วยก็ย่อมแสวงหาหนทางรักษาเพื่อให้ผ่านพ้นภาวะแห่งความทุกข์ที่เกิดขึ้น วิธีการรักษาโรคจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือขจัดความทุกข์ซึ่งมนุษย์ได้คิดค้นวิธีการรักษาโรคในหลาย ๆ รูปแบบ อาทิ การใช้ยา การบำบัดด้วยวิธีการทางกายภาพ รวมไปถึงการอาศัยพลังเหนือธรรมชาติในกระบวนการรักษาโรค

การใช้พลังเหนือธรรมชาติในการรักษาโรคมามีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ในสมัยก่อนมนุษย์ยังไม่รู้จักการใช้ยาเพื่อการรักษาโรคจึงใช้ความศรัทธาต่อเทพเจ้าเป็นเครื่องรักษาโรครักษาไข้เจ็บ โดยผ่านทาง การเป่ามนต์และการใช้พลังจิตในการรักษา (Noppanon, 1998: 17) ปัจจุบันการรักษาโรคในลักษณะดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่ในหลายท้องถิ่น เนื่องจากเชื่อกันว่าโรครักษาไข้เจ็บบางชนิดเกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติไม่สามารถรักษาได้โดยวิธีการปกติ จะต้องอาศัยพลังของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือภพภูมิของมนุษย์ในการรักษา

มิติแห่งเบื้องบนเป็นภพภูมิของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทุก ๆ ศาสนา สามารถเข้าถึงได้ โดยการใช้จิตเชื่อมโยงผ่านการประกอบพิธีกรรม (Kingkeo Attagara, 2009: 3) การรักษาโรคเสนซึ่งเป็นโรคผิวหนังชนิดหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายปานแดงจึงมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อเชื่อมโยงกับมิติแห่งเบื้องบน เนื่องจากคนในท้องถิ่นภาคใต้เชื่อกันว่าเสนเกิดจากการกระทำของผีโองกะแซงหรือจากครุหมอนโรราซึ่งต้องการให้ผู้นั้นเป็นโนราจึงได้ทำสัญลักษณ์ไว้บนร่างกาย จากคติเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดโรครักษาไข้เจ็บ การรักษาโรคเสนจึงเป็นไปในลักษณะของการใช้ไสยศาสตร์ในการรักษาโรคโดยอาศัยพลังเหนือธรรมชาติจากเบื้องบนผ่านรูปแบบของการเชื่อมโยงจากองค์ประกอบต่าง ๆ ในพิธีกรรม

พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อรักษาโรคเสนจะเรียกว่า “พิธีกรรมเหยียบเสน” มักจัดขึ้นในบริเวณโรงพิธีกรรมโนราโรงครุ โนราผู้รักษาผู้ป่วยจะใช้หัวแม่เท้าแตะสิ่งของมงคลต่าง ๆ ที่ผู้ป่วยจัดเตรียมและใส่รวมกันไว้ในถาด จากนั้นโนราจะนำหัวแม่เท้าไปแตะในบริเวณที่ผู้ป่วยเป็นเสนพร้อมทั้งจี๋ปลายพระขรรค์และบริกรรมคาถากำกับ โดยจะทำลักษณะเช่นนี้จำนวน 3 ครั้งก็เป็นอันเสร็จพิธี ซึ่งในขณะที่ทำพิธีรักษา โนราบางคนจะมีการรำรำและขับบทร้องประกอบการรักษาด้วย

จากการสำรวจพบว่าโดยส่วนใหญ่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโนราโรงครูจะมีการกล่าวถึงพิธีกรรมเหยียบเสนเอาไว้ว่าเป็นพิธีกรรมย่อยเพื่อรักษาโรคในพิธีกรรมโนราโรงครู โดยจะกล่าวถึงขั้นตอนและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธีกรรมเหยียบเสน รวมไปถึงคติ ความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง พอสรุปได้ว่าพิธีกรรมเหยียบเสนจะมีขั้นตอน อุปกรณ์ และคติความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน แตกต่างกันเพียงเล็กน้อยเนื่องจากการเสริมความเชื่อในแต่ละท้องถิ่น และการถ่ายทอดจากโนราแต่ละสายตระกูล ทั้งนี้รูปแบบในพิธีกรรมเหยียบเสนจะตั้งอยู่บนพื้นฐานที่เหมือนกันคือการเชื่อมโยงกับเบื้องบนเพื่อการรักษาโรค นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยหลายชิ้น ได้ศึกษาพิธีกรรมเหยียบเสนไว้ในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ศิลปินพจนธ์เรื่องการศึกษาพิธีกรรมโนรา : พิธีเหยียบเสน ของเจษฎาพร เพ็งจันทร์ ชมภูณัฐ เม่งห้อง และนลิน ปรีชา ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับขั้นตอน ท่ารำ และบทร้องในพิธีกรรมเหยียบเสน ผลการศึกษาทำให้ทราบว่าทั้งขั้นตอน ท่ารำ และบทร้องในพิธีกรรมเหยียบเสนล้วนมีความเชื่อมโยงกับมิติของเบื้องบน

ผู้วิจัยมองเห็นจุดร่วมถึงการเชื่อมโยงกับเบื้องบนผ่านรูปแบบต่าง ๆ ในพิธีกรรมเหยียบเสน จากการสำรวจเอกสารข้อมูล แต่ก็ยังไม่มีผู้ใดกล่าวถึงพิธีกรรมเหยียบเสนในมุมมองของการเชื่อมโยงกับมิติของเบื้องบนโดยละเอียด ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาพิธีกรรมเหยียบเสนในมุมมองของการเชื่อมโยงกับมิติแห่งเบื้องบน อันจะชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมิติของโลกมนุษย์และมิติของเบื้องบน และได้นำเสนอเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. สถานที่ประกอบพิธีกรรม : แหล่งชุมนุมของพลังจากมิติแห่งเบื้องบน
2. โนราผู้ประกอบพิธีกรรม : ผู้ผ่านบททดสอบและได้รับหน้าที่โดยชอบธรรม
3. อุปกรณ์แผ่นนัยยะ : สิ่งนำพาสู่การเชื่อมโยงกับมิติแห่งเบื้องบน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาลักษณะการเชื่อมโยงกับเบื้องบนที่ปรากฏในพิธีกรรมเหยียบเสน

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเหยียบเสนา
2. กำหนดขอบเขตของการศึกษา
3. เก็บรวบรวมข้อมูล
4. วิเคราะห์ข้อมูล
5. สรุปผลการวิจัย เรียบเรียง และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

การพรรณนาวิเคราะห์

ขอบเขตของการวิจัย

ใช้การศึกษาจากเอกสารที่มีผู้เก็บรวบรวมเกี่ยวกับพิธีกรรมเหยียบเสนาไว้ในพื้นที่ 5 จังหวัดที่มีอาณาเขตใกล้เคียงลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาซึ่งเชื่อว่าเป็นต้นกำเนิดของโนรา คือ จังหวัดสงขลา พัทลุง ปัตตานี นครศรีธรรมราช และตรัง ได้แก่

1. วิทยานิพนธ์เรื่องโนราโรงครูตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ของพิทยา บุขรรัตน์
2. รายงานการวิจัยเรื่องโนราโรงครูคณะเฉลิมประพา จังหวัดปัตตานีของ ประสิทธิ์ รัตน์มณี และนราวดี โลหะจินดา
3. ศิลปนิพนธ์เรื่องการศึกษาพิธีกรรมโนรา : พิธีเหยียบเสนา ของเจษฎาพร เพ็งจันทร์ ชุมพูนุช เม่งห้อง และนลิน ปรีชา (ทำการศึกษาโนราจำนวน 4 ท่าน คือ โนราสวัสดิ์ ช่วยพูลชู จังหวัดนครศรีธรรมราช โนราฉาย คงเขียว จังหวัดนครศรีธรรมราช โนราน้อม คงเกลี้ยง จังหวัดพัทลุง และ โนราอรุณ แก้วสัตยา จังหวัดสงขลา)
4. การศึกษาเฉพาะทางด้านสาธารณสุขเรื่องภูมิปัญญาการเหยียบเสนาของหม่อมโนราห์กรณีศึกษา : หม่อมโนราห์ชม ชัยเพชร ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ของนุชนาด ช่วยสง

ผลการวิจัย

โนราเป็นศิลปะการแสดงประจำท้องถิ่นภาคใต้ที่ทรงคุณค่า ซึ่งมีการผสมผสานระหว่างความคิด ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของคนในสังคมภาคใต้ลงไปโนราเป็นศิลปะการแสดงมุมมองของคนในสังคมภาคใต้มีได้มองโนราเป็นแค่การแสดงเพื่อความบันเทิงเท่านั้น

แต่ยังมองโนราว่าเป็นผู้ที่สามารถปัดเป่าความทุกข์ในรูปแบบของโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นจากอำนาจเหนือธรรมชาติให้หายไปได้ บทบาทของโนราในฐานะของแพทย์พื้นบ้านจึงดำรงอยู่ในสังคมภาคใต้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ตำนานการกำเนิดโนรามีความเกี่ยวเนื่องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน กระแสแรกกล่าวว่า ณ เมืองพัทลุงโบราณที่มีเทวดาลงมารายรำให้แม่ศรีมาลา (ครูดันของโนรา) ดูนิมิตจนกลายเป็นท่ารำร่าของโนราที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน อีกกระแสหนึ่งกล่าวว่าโนรามิจุตกกำเนิดโดยมีพัฒนาการจากการแสดงเพื่อการบูชาเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ดังนั้นโนราจึงไม่ใช่การแสดงเพื่อคนปกติทั่วไป การกำเนิดที่ไม่ธรรมดาของโนราทำให้ชาวบ้านมองภาพของโนราเป็นสื่อกลางระหว่างมิติของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบนกับมิติของโลกมนุษย์

เมื่อโนรากลายเป็นผู้ที่สามารถทำหน้าที่ติดต่อเชื่อมโยงกับมิติเบื้องบนได้ กระบวนการรักษาโรคของโนราจึงต่างจากการรักษาโรคของแพทย์แผนปัจจุบัน เพราะเป็นการรักษาโรคไปในลักษณะของการใช้พลังเหนือธรรมชาติจากมิติแห่งเบื้องบนในการรักษา โดยเฉพาะโรคที่มีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งต้องใช้พลังเหนือธรรมชาติจากมิติแห่งเบื้องบนในการรักษา ย่อมทำให้ชาวบ้านในท้องถิ่นภาคใต้เชื่อมั่นต่อสถานภาพของโนราในฐานะของแพทย์พื้นบ้าน

มิติของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบนตามการตีกรอบในรูปแบบของโนราจึงอาจสรุปได้ว่าหมายถึง เทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ แม่ศรีมาลา บรรดาครูหมอโนราตามตำนานการกำเนิดโนรา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับโนรา ทั้งนี้การติดต่อเชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบนในพิธีกรรมการรักษาโรคของโนรามิจุตประสงค์เพื่อเป็นสื่อกลางของพลังเหนือธรรมชาติจากเบื้องบนในการนำมาใช้รักษาโรค

จากคติความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดของโรคเชื่อว่าเกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีความเกี่ยวข้องกับโนรา พิธีกรรมการเหยียบเสนาจึงเป็นพิธีกรรมการรักษาโรคที่ต้องมีการเชื่อมโยงกับมิติแห่งเบื้องบน ในพิธีกรรมนี้มีการใช้องค์ประกอบที่มีความหมายเชื่อมโยงกับมิติแห่งเบื้องบนในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. สถานที่ประกอบพิธีกรรม : แหล่งชุมนุมของพลังจากมิติแห่งเบื้องบน

สถานที่ในการประกอบพิธีกรรมเหยียบเสนคือ โรงพิธีกรรมโนราโรงครู โกรงพิธีกรรมโนราโรงครูถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบพิธีกรรมของโนรา ดังนั้นจึงต้องมีระบบระเบียบในการสร้างให้ถูกต้องตามจารีตปฏิบัติที่สืบทอดกันมา เนื่องจากเป็นที่สิงสถิตของเทพดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และครูหมอบูรพาจารย์ของโนรา เมื่อสร้างโรงโนราเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะต้องมีการกล่าวบทไหว้ครูเพื่อสรรเสริญครูผู้มีพระคุณ ต่อจากนั้นจะเป็นการภาคโรงเพื่อประกาศให้เทพดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์รับรู้ พร้อมทั้งเชิญให้บรรดาทวยเทพทั้งหลายมาสิงสถิต ณ โรงพิธีกรรมโนราโรงครู ตัวอย่างบทไหว้ครูของโนรา ความว่า

“ไหว้มนุณาถพระศาสดา
 ไหว้คุณศิลาพระบารมี
 ครุฑยักษ์ป่าขามพายาล
 ในจักรวาลทั่วแผ่นฟ้าครอบ
 ท้าวเวสสุวรรณเจ้าบัญชา
 พระบวชพระเรียนจำเนียรนาถ
 ครูฑานาคีไหว้ฤๅษีสุม
 ไหว้พระอิศวรพ่อทองเนื้อนิล
 ตั้งแผ่นดินเท่าลูกหมากบ้า
 พ่อตั้งยานคเอาไว้ก่อน
 ตั้งดินตั้งฟ้าปาชะมะว
 เช็ดมอนตั้งไว้เมื่อภายหลัง
 พระจันทร์รักษาในตอนค่ำคืน
 ตั้งดวงอาทิตย์และดวงพระจันทร์
 พ่อมาตั้งสิ้นมาตั้งสุด
 พ่อตั้งหญิงคนชายคน
 ต่อมาอาทิตย์และดวงพระจันทร์

พุทังธัมมังสังฆาไหว้อาจารย์
 เวลาปาฉะนี้ฉันไหว้พระคุณท่าน
 พร้อมศัตรูหมู่มาขอให้หลบหลีกหนี
 ไปทั่วทุกชั้นชั้นขอบในขอบพระโลเก
 ไหว้ครูฑานาคีไหว้ฤๅษีสุม
 ไหว้พระลายลักษณ์พระบาทองค์พระยายม
 ลูกไหว้บังคมทุกเวลา
 ท่านเป็นผู้ตั้งแผ่นดินตั้งแผ่นฟ้า
 ตั้งแผ่นฟ้ามันใหญ่เท่าไบบอน
 แต่หญ้าเข็ดมอนตั้งไว้เมื่อภายหลัง
 พ่อได้ปลุกบัวนาปลุกบัวครั้ง
 ได้ตั้งดวงอาทิตย์ดวงพระจันทร์
 พระอาทิตย์งามขึ้นเดินกลางวัน
 สว่างฉฉันทั่วโลกโลกา
 ตั้งพวกมนุษย์ไว้ได้หล้า
 แต่มันเป็นพิษผลสืบต่อมา
 ตั้งปีเดือนตั้งคืนวันถนัดนั้นมา”

(Pittaya Butsararat, 2010: 272)

ส่วนบทกวีในแต่ละสายตระกูลของโนราจะมีความแตกต่างกัน แต่สาระหลักของบทกวีคือการเชื่อเชิญเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาประทับยังโรงพิธีกรรมโนราโรงครูเพื่อคอยปกป้องจากสิ่งชั่วร้ายและขออำนาจบารมีให้คณะโนราประสบผลสำเร็จในการประกอบพิธีกรรม ตัวอย่างบทกวีตอนหนึ่งของสายตระกูลขุนอุถัมภ์นารากรดังข้อความ

“ฤกษ์ยามยามดีปานี่ชอบยามพระเวลา ชอบฤกษ์ร้องเชิญดำเนินราชครูถ้วนหน้า
ราชครูของน้องลอยแล้วให้ล่องเข้ามา ราชครูของข้ามาแล้วพ่อย่าพันไป
เชิญพ่อย่ามานั่งนี้ ลูกหยายถ่ายที่ให้พอนั่งใน
มาแล้วพ่อย่าพันไป มาอยู่เหนือเกล้าเกศา...”

(Sombun Sriyaphai, 1965: 8)

จากบทกลอนข้างต้นมีการกล่าวถึงราชครูซึ่งหมายถึงบรรดาบูรพาจารย์ของโนราให้มาช่วยปกป้องรักษาในบริเวณปะรำพิธี ทำให้บริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ชุมนุมของบรรดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไปโดยปริยาย นอกจากความเชื่อเรื่องการเชื่อเชิญบรรดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาประทับยังโรงพิธีกรรมโนราโรงครูแล้ว ลักษณะการสร้างและอุปกรณ์ต่าง ๆ ยังแฝงไปด้วยคติเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ อาทิ พาไล มีลักษณะเป็นศาลเพียงตาเชื่อกันว่าเป็นที่ประทับของเทพยดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และบรรดาครูหมอโนรา อีกทั้งยังใช้เป็นพื้นที่สำหรับตั้งเครื่องเช่นสังเวทแก้วบรรดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พนักมีลักษณะเป็นราวสำหรับนั่งทำด้วยไม้ไผ่มีความเชื่อที่แฝงเร้นกับอุปกรณ์ชนิดนี้ว่าเป็นที่ประทับของแม่ศรีมาลาครูต้นผู้ให้กำเนิดโนรา หากมีพนักอยู่ในปะรำพิธี แม่ศรีมาลา ก็ทรงประทับอยู่ ณ ที่นั่นด้วย อีกทั้งยังมีเสาครูซึ่งถือกันว่าเป็นที่ประทับของครูบาอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาของโนราในแต่ละสายตระกูล

นอกจากนี้โรงพิธีกรรมโนราโรงครูมีเสากลางโรงอยู่ต้นหนึ่งเรียกว่า “เสามหาชัย” ซึ่งเสามหาชัยนั้นถือว่าเป็นที่ประทับของพระวิสุกรรมเวลาแสดงโนรา (Preecha Noonsuk, 1994: 16) เสามหาชัยนี้มีที่มาจากการแสดงละครชาตรีของทางภาคกลาง ตามตำนานเล่าว่าพระเทพสิงหนกับแม่ศรีคังคาผู้เป็นสามีภรรยากัน ออกแสดงละครชาตรีจนเป็นที่เลื่องลือไปทั่ว แม้แต่นางฟ้าและเทวดาก็ลงมาดูจนลืมเข้าเฝ้าพระอิศวร จนทำให้พระอิศวรทรงกริ้วและตรัสว่าจะจัดโรงแสดงละครโรงใหญ่เพื่อประชันกับละครชาตรี ฝ่ายพระวิสุกรรมทูลเตือนว่า

พระองค์เป็นเจ้าโลกจึงมีควรที่จะไปทั้บถมนผู้น้อยแต่พระอิศวรไม่ยอม พระวิสสุกรรม จึงบอกกับฝ่ายละครชาตรีว่าเวลาที่แสดงต้องทำเสาคูกผ้าแดงไว้กลางโรง พระวิสสุกรรม จะลงมาประทับเพื่อปกปักรักษาไม่ให้แพ้โรงละครของพระอิศวร จึงเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบมา (Fine Arts Department: 1954 cited in Sujit Wongtet, 1989: 169 - 170)

โนราอาจได้รับหรือส่งอิทธิพลความเชื่อจากตำนานเรื่องนี้ของละครชาตรี เพราะโนรากับละครชาตรีนั้นมีลักษณะการแสดงทางนาฏศิลป์ที่ใกล้เคียงกันจน นักวิชาการหลายท่านกล่าวเป็นสองทางคือ โนราเกิดขึ้นจากพัฒนาการของละครชาตรี และละครชาตรีเกิดขึ้นจากพัฒนาการของโนรา ยังเป็นที่สรุปไม่ได้ แต่ในโรงโนราก็มีเสมาหาชัย ซึ่งถือว่าเป็นที่ประทับของพระวิสสุกรรม อีกทั้งบางตำนานโนรายังเล่าต่อกันอีกว่า พระวิสสุกรรมเป็น ผู้ชูปบรรณศาลาให้กับแม่ศรีมาลา (ครุต้นของโนรา) ขณะที่ถูกลอยแพ ไปอยู่ที่เกาะกะซัง อย่างไรก็ตามทำให้มองเห็นว่าพระวิสสุกรรมเป็นเทพที่มีความเกี่ยวข้องกับโนรามาย่าง ช้านาน ดังนั้นโนราจึงให้ความเคารพพระวิสสุกรรมในฐานะของเทพ ผู้อุปถัมภ์โนราจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

โรงพิธีกรรมโนราโรงครูที่มีการสร้างอย่างถูกต้องตามระบบระเบียบดังที่กล่าวมาแล้ว ข้างต้นก่อให้เกิดกระแสพลังเหนือธรรมชาติอันปกคลุมอยู่ในสถานที่นั้น ดังคำกล่าวของ Eldus Haksalee, (2013: 571) ที่ว่า

“กระแสในอาคารที่ได้รับการอภิเชกศศักดิ์สิทธิ์ กระแสที่ได้รับ การอัญเชิญด้วยการประกอบพิธีกรรมตามประเพณี กระแสที่แผ่เร้นอยู่ใน วัตถุมงคล ชื่อหรือมนตรา ทั้งหมดเหล่านี้เป็นกระแสที่แท้จริง ...”

การได้รับคติความเชื่อเช่นนี้ทำให้คณะโนรามีความเชื่อมั่นในการประกอบพิธีกรรมว่า ในบริเวณโรงพิธีกรรมโนราโรงครูเป็นสถานที่อันปกคลุมไปด้วยพลังบารมีของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ย่อมปราศจากภัยอันตรายเนื่องด้วยมีบารมีจากเบื้องบนเป็นฉัตรคุ้มภัยทำสิ่งใดก็ย่อมเป็น มงคลสำเร็จลุล่วงไปได้ทุกประการ ด้วยเหตุนี้การประกอบพิธีกรรมเหยียบเสนจึงมักทำกัน ในโรงพิธีกรรมโนราโรงครูเพราะมีคติที่เชื่อกันว่าเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เกิดความเชื่อมั่น กลายเป็นขวัญและกำลังใจต่อทั้งผู้ทำการรักษาและผู้เข้ารับการรักษา ซึ่งถือเป็นการรักษาโรค ทางจิตใจไปพร้อมกับการรักษาโรคทางกาย

2. โนราผู้ประกอบพิธีกรรม : ผู้ผ่านบททดสอบและได้รับหน้าที่โดยชอบธรรม

“พิธีกรรม หมายถึง วิธีการชนิดหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมาย การที่เราจะได้อะไร สิ่งที่ต้องการ เราจำเป็นต้องมีการกระทำ และในแต่ละการกระทำก็ต้องมีวิธี” (Kingkeo Attagara, 2009: 5 cited in Kingkeaw Phetrat, 2002: 291) ในกรณีนี้เป้าหมายคือการได้รับพลังอำนาจของเทพเจ้าเบื้องบนในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ พิธีกรรมก็เปรียบเสมือนเครื่องมือสื่อสารระหว่างภพที่ใช้แทนทะเลระหว่างโลกมนุษย์กับโลกของสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันอยู่เบื้องบน เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มนุษย์ต้องการ

ตัวการสำคัญที่ส่งพลังงานให้เครื่องมือสื่อสารชนิดนี้ทำงานคือจิต เพราะจิตย่อมเดินทางไปได้ในทุกแห่งหนแม้จะอยู่ในภาวะที่ไม่เอื้ออำนวยให้กายเดินทางไปได้ การใช้จิตเชื่อมโยงกับโลกแห่งเบื้องบนซึ่งเป็นสถิติของบรรดาสังค์ศีลพิธีเป็นเป้าหมายสูงสุดในการประกอบพิธีกรรม (Kingkeo Attagara, 2009: 2 - 3) เมื่อจิตเชื่อมโยงกับภาวะแห่งความศักดิ์สิทธิ์แล้ว ก็ย่อมได้รับพลังเหนือธรรมชาติเกินวิสัยที่มนุษย์จะสร้างขึ้นได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นพลังที่ต้องใช้ความศรัทธาเพื่อให้รู้แจ้งเป็นประจักษ์ นำมาใช้รักษาโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นทั้งในร่างกายและจิตใจของมนุษย์ให้สูญสิ้นไป ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับ Eldus Haksalee (2013: 568) ที่ได้กล่าวไว้ว่า

“หากว่าพิธีที่เป็นพันธกิจอันศักดิ์สิทธิ์มีการกระทำซ้ำ ๆ กันด้วยความศรัทธาและภักดี ผลก็จะปรากฏยาวนานในสิ่งที่ป็นรูปกายของจิต”

หนึ่งในตำนานของการกำเนิดโนราเชื่อกันว่าโนราเป็นการร่ายรำสำหรับบูชาพระผู้เป็นเจ้าของทั้งสามในศาสนาพราหมณ์ การแสดงชนิดนี้แพร่เข้ามาสู่ภาคใต้ผ่านพราหมณ์ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนภาคใต้ (Devasaro, 2508: 5 - 29 cited in Pittaya Butsararat, 2010: 48) ดังนั้นโนราจึงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างเทพเจ้ากับมนุษย์ เป็นผู้ที่สามารถเชื่อมโยงพลังงานเหนือธรรมชาติจากมิติแห่งเบื้องบนเพื่อประโยชน์ในการรักษาโรคขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้สูญสิ้นไป แต่โนราที่สามารถทำหน้าที่ตรงนี้ได้จะต้องเป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วยคุณวุฒิและคุณธรรมประกอบกันไปพร้อมทั้งเป็นผู้ที่รอบรู้ในการประกอบพิธีกรรมจนสามารถใช้จิตแทนทะเลลู่เพื่อเชื่อมโยงกับมิติแห่งเบื้องบน

Catthaleeya Aungthonggumnerd (2013: 162 - 166) ได้กล่าวถึงพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์ว่าเป็นการเชื่อมโยงพลังทิพย์กับเทพเจ้าจนนำไปสู่การเปลี่ยนสถานะเป็นสมมุติเทพโดยต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขบางประการ คือ ต้องมีการเตรียมความพร้อมทางจิตวิญญาณเพื่อลดความเป็นตัวตนออกไป เช่น การทรงฉลองพระองค์ด้วยชุดขาวแทนการทรงเครื่องเต็มพระยศในการลงทรงกระยาसनาน เมื่อพระมหากษัตริย์ผ่านพระราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้วก็ได้รับเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์อันเป็นเครื่องหมายยืนยันว่าเป็นหนึ่งเดียวกับเทพเจ้าเบื้องบน ซึ่งการกระทำเช่นนี้สอดคล้องกับ Eldus Haksalee (2013: 23) ที่ได้กล่าวถึงเงื่อนไขในการได้รับพลังเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวไว้ว่า

“ความเป็นจริงอันประเสริฐสูงสุดจะเข้าถึงได้อย่างกระจ่างแจ้งและฉับพลัน ก็เฉพาะผู้ที่ทำตนเองให้เปี่ยมด้วยความรัก ความบริสุทธิ์แห่งหัวใจ และความยากจนในจิตวิญญาณเท่านั้น”

ในทำนองเดียวกันโนราก็ต้องมีพิธีกรรมการตัดจุกผูกผ้ามารองรับการเปลี่ยนผ่านสถานะเพื่อให้เป็นสถานภาพที่สามารถเชื่อมโยงกับมิติแห่งเบื้องบนได้ จึงต้องมีการปฏิบัติตามเงื่อนไขเพื่อลดความเป็นตัวตนก่อนจะมีการเปลี่ยนผ่านสถานะ ดังจะเห็นได้จากการที่โนราที่เข้ารับการตัดจุกผูกผ้าต้องแต่งกายชุดโนราเพียงครั้งตัวตั้งแต่วิธเฒ่าเฒ่าลงไปด้านล่าง ในขณะที่ประกอบพิธีกรรมและไม่มีการสวมเทริดจนกว่าอุปัชฌาย์โนราจะทำพิธีสวมเทริดให้ จึงจะสามารถสวมเทริดรวมไปถึงแต่งกายอย่างเต็มรูปแบบของโนราได้ หลังจากนั้นโนราก็จะได้รับเครื่องต้นและพระขรรค์อันเป็นสัญลักษณ์ยืนยันว่าเป็นผู้ที่ได้เปลี่ยนผ่านสถานะจากมนุษย์ธรรมดาเป็นผู้ที่สามารถเชื่อมโยงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพลังจากมิติแห่งเบื้องบน

พิธีกรรมการตัดจุกผูกผ้าเป็นการรับรองคุณสมบัติของครูโนราว่า โนราผู้นั้นเป็นผู้รู้แจ้งในเรื่องพิธีกรรมของโนรา สามารถประกอบพิธีกรรมและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่บรรดาลูกศิษย์ได้เป็นลำดับถัดไป การได้มาซึ่งคุณสมบัติบ่งบอกสถานะอันศักดิ์สิทธิ์จึงต้องมีระเบียบสำหรับปฏิบัติตนให้สมเกียรติควรแก่การเป็นผู้สืบทอดพิธีกรรมหลายประการ อาทิ ผู้ที่เข้ารับการตัดจุกผูกผ้าจะต้องรักษาพรหมจรรย์จนถึงวันประกอบพิธีกรรม ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะประกอบพิธีเมื่ออายุครบ 21 ปีบริบูรณ์ นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้ที่เรียนรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ของโนราอย่างครบถ้วน ประพฤติตนอยู่ในกรอบของศีลธรรมและจรรยาบรรณของโนรา

การตัดจุกผูกผ้าเป็นการก้าวผ่านสถานะทางสังคมของโนราโดยมีพิธีกรรมที่เข้มขลังมาเป็นเครื่องหมายรับรอง นอกจากจะเป็นการบอกให้คนในสังคมทราบแล้วว่าโนราคนนี้เป็นพิธีกรรมการตัดจุกผูกผ้าแล้ว ยังเป็นการประกาศให้เทพยดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมไปถึงบรรดาครูหมอโนรารับรู้โดยทั่วกันว่าโนราคนนี้เป็นผู้ที่สามารถประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับครูหมอโนราได้อย่างสมบูรณ์แบบ เมื่อเสร็จพิธีกรรมการตัดจุกผูกผ้าแล้วจะต้องอุปสมบทเพื่อศึกษาพระธรรมของพุทธศาสนา หลังจากลาสิกขาออกมาก็สามารถเป็นหัวหน้าคณะโนราได้ซึ่งชาวบ้านโดยทั่วไปมักเรียกกันว่าโนราใหญ่

โนราผู้ผ่านพิธีกรรมการตัดจุกผูกผ้าและการอุปสมบทแล้ว เมื่อลาสิกขาออกมาคนก็จะยกย่องสถานภาพให้สูงขึ้น โดยเปลี่ยนจากคำนำหน้าชื่อว่า “ไอ้” เป็น “เจ้า” หรือ “หลวง” แทน (Aekawit Na Thalang, 2001: 165) พฤติกรรมที่แสดงออกของคนในสังคมต่อโนราในลักษณะเช่นนี้ ชี้ให้เห็นถึงการเคารพโนราที่ผ่านพิธีกรรมการตัดจุกผูกผ้าในสถานภาพที่ต่างไปจากเมื่อก่อน เพราะพิธีกรรมนี้เป็นเครื่องหมายแสดงถึงการก้าวผ่านบททดสอบที่เป็นเครื่องพิสูจน์ความสามารถของโนรา จนเป็นที่ยอมรับและศรัทธาในตัวของโนราว่าเป็นผู้ถึงพร้อมและสามารถประกอบพิธีกรรมที่มีการเชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อการรักษาโรคหรือการยอมรับและศรัทธาต่อโนราในฐานะของการเป็นแพทย์พื้นบ้านนั่นเอง

ในพิธีกรรมเหยียบเสน โนราที่ยังไม่ผ่านพิธีกรรมการตัดจุกผูกผ้าจะไม่สามารถประกอบพิธีกรรมเหยียบเสนได้ เพราะยังไม่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมเหยียบเสนอย่างถ่องแท้และเชื่อกันว่าบารมียังไม่ถึงพร้อม อีกทั้งยังไม่มี การเปลี่ยนผ่านสถานภาพจึงไม่สามารถทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมโยงกับมิติแห่งเบื้องบนได้ นอกเหนือไปจากนี้โนราผู้หญิงแม้จะเป็นถึงหัวหน้าคณะโนราก็ไม่สามารถประกอบพิธีกรรมเหยียบเสนได้ เนื่องจากไม่ได้ผ่านพิธีกรรมการตัดจุกผูกผ้าและอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ฉะนั้นจึงไม่เป็นที่ยอมรับของบรรดาครูหมอโนรารวมไปถึงชาวบ้าน แม้ผู้นั้นจะรอบรู้ในลำดับขั้นตอนของพิธีกรรมอย่างครบถ้วนก็ย่อมมีสถานภาพต่างจากผู้ชายที่ผ่านพิธีกรรมการตัดจุกผูกผ้าแล้ว

ยกตัวอย่างเปรียบเทียบให้เห็นเด่นชัดคือ โนราผู้ชายที่ยังไม่ผ่านพิธีกรรม การตัดจุกผูกผ้าเปรียบเสมือนสามเณร โนราผู้หญิงเปรียบเสมือนแม่ชี โนราผู้ชายที่ผ่านพิธีกรรมการตัดจุกผูกผ้าแล้วเปรียบเสมือนพระสงฆ์ พิธีกรรมการเหยียบเสนเปรียบเสมือน

การสวดอาถรรพ์ภูมิจักรหรือการสวดภาณยักษ์ที่ใช้ขับไล่สิ่งชั่วร้าย ในกรณีนี้ สามเณร เป็นบุคคลที่มีอายุน้อย ยังไม่ถึงพร้อมด้วยวุฒิภาวะในการประกอบพิธีกรรมจึงยังไม่ได้ศึกษาบทสวดและขั้นตอนในพิธี แม้ซีที่บวชมาหลายปีแม้สามารถจดจำขั้นตอนและสามารถสวดภาณยักษ์ได้คล่องแคล่วสักเพียงใด ประชาชนก็ไม่รับเชิญไปสวด พระสงฆ์เป็น สถานภาพเพียงหนึ่งเดียวที่เป็นที่ยอมรับและศรัทธาของชาวบ้านในการประกอบพิธีกรรมนี้ ดังนั้นสถานภาพของโนราทั้งสามแบบจึงมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

สถานภาพของโนราผู้ชายที่ผ่านพิธีกรรมการตัดจุกผูกผ้าแล้วได้รับการยกย่อง จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะผู้ชายเป็นภาพแทนความเข้มแข็งต่างจากผู้หญิงที่เป็นภาพแทน ของความอ่อนโยน ในกรณีของพิธีกรรมเหยียบเสนาซึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีต้องมีการเชื่อมโยง ความศักดิ์สิทธิ์จากเบื้องบนและมีความเชื่อภูตผีปีศาจมาเกี่ยวเนื่อง ความศรัทธาและความเชื่อมั่น จึงกลายเป็นสิ่งสำคัญต่อผู้เข้าร่วมพิธี โนราผู้ชายที่ผ่านพิธีกรรมการตัดจุกผูกผ้าแล้ว จึงกลายเป็นภาพของวีรบุรุษผู้มีความรู้ความสามารถในการขจัดสิ่งชั่วร้ายให้หมดสิ้นไป นับเป็นขวัญและกำลังใจในการบำบัดความกลัวต่อโรคร้ายไข้เจ็บที่เกิดขึ้นทางจิตใจให้ผู้ป่วย จึงเป็นเหตุผลเด่นชัดในการรับรองสถานภาพในตัวบุคคลของโนราที่เป็นสื่อกลางใน การเชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะไม่ใช่ว่าโนราทุกคนจะสามารถเป็นผู้ทำหน้าที่ตรงนี้ได้ แต่จะต้องเป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วยคุณวุฒิ วิทยุติ รวมถึงความเชื่อมั่นและความศรัทธาของ ชาวบ้านในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งสอดคล้องกับที่ได้กล่าวไว้ว่า

“เมื่อมีการประกอบพิธีกรรม ผู้ที่มีศรัทธาและความภักดีอย่าง แน่นแฟ้นเพียงพอก็จะค้นพบอะไรบางอย่าง ตรงโน้น ที่แตกต่างจาก อะไรบางอย่างที่เป็นอัตวิสัยในจินตนาการของตนเอง”

(Eldus Haksalee, 2013: 569)

ขั้นตอนในพิธีกรรมเหยียบเสนามีทั้งสิ้นจำนวน 7 ขั้นตอน ได้แก่ การรับพานชนทมา การลงอักขระที่หัวแม่เท้า การอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการรักษา การขับขบทประกอบในการรักษา การรำประกอบการรักษา การใช้เท้าเหยียบในการรักษา และการปิดเสนียดจัญไรและการให้พรผู้ป่วย โนราผู้ประกอบพิธีกรรมบางคนอาจมีการลดขั้นตอนบางขั้นตอนลงไป ตามแต่ละสายตระกูลของโนรา โดยแต่ละขั้นตอนโนราผู้ประกอบพิธีกรรมได้มีการเชื่อมโยง กับมิติแห่งเบื้องบน ดังนี้

การรับพานขันหมาก คือ ขั้นตอนของการรับเครื่องสักการะครูบาอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบพิธีกรรมเหยียบเสนา ผู้ป่วยหรือญาติของผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษา จะมอบพานขันหมากอันประกอบด้วยเครื่องสักการะได้แก่ หมาก พลุ ดอกไม้ ฐูป เทียนเงิน บุหรี่ และเหล้า (ใช้แตกต่างกันตามแต่ละสายตระกูล) ให้กับโนราผู้ประกอบพิธีกรรม จากนั้นโนราจะจุดเทียนปักลงไปบนพานขันหมากทำการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และครูบาอาจารย์ รวมไปถึงการบอกกล่าวผีเจ้าเสนาหรือผีโองกระแซงให้ทราบว่าจะทำการรักษาโรคเสน การกระทำลักษณะเช่นนี้เป็นการใช้จิตสื่อสารเพื่อติดต่อเชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน ทั้งนี้โนราบางคณะจะมีการกันตัวหรือการป้องกันตัวเองโดยถือมีดหมอหรือพระขรรค์พร้อมทั้งภาวนาคาถาเพื่อป้องกันอันตรายต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้นกับโนราผู้ประกอบพิธีกรรมเหยียบเสนาอีกด้วย

การลงอักขระที่หัวแม่เท้า โนราจะลงอักขระขอมตัวหมหรือทมนะที่หัวแม่เท้าของตนเพื่อใช้ในการรักษาผู้ป่วยด้วยดินสอหรือพระขรรค์ ขณะลงอักขระก็มีการปลุกเสกอักขระเพื่อความเข้มแข็งและสร้างความเชื่อมั่นเกี่ยวกับกระบวนการรักษา เนื่องจากเชื่อกันว่าอักขระขอมเป็นอักขระศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นเครื่องแสดงถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน

การอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการรักษา ในขั้นตอนนี้โนราผู้ประกอบการพิธีกรรมเหยียบเสนา จะมีการใช้จิตภาวนาระลึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสวดมนต์ไหว้พระรัตนตรัย ชุมนุมเทวดาสักการะครูหมอโนราและอัญเชิญให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมาช่วยอำนาจผลในการประกอบพิธีกรรม และโนราบางคณะยังมีการสวดมนต์อาราธนาพระปริตรอีกด้วย การกระทำลักษณะเช่นนี้เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับโนราผู้ประกอบพิธีกรรมและผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษา รวมไปถึงผู้คนที่เข้าร่วมสังเกตการณ์ในรอบ ๆ กระจ่างพิธี

การขับบทประกอบในการรักษา บางคณะโนราจะมีบทร้องประกอบการรักษา บทร้องประกอบการรักษามีเนื้อหาเป็นไปในสองลักษณะ ลักษณะแรกมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ตอนพระลักษมณ์ต้องหอกโมกขศักดิ์ ลักษณะที่สองกล่าวถึงการเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งในขณะที่ขับบทนั้นโนราจะมีการร่ายรำเพื่อตีทำประกอบการขับบทด้วย เนื้อหาการขับบทมีความเชื่อมโยงกับมิติของเบื้องบน ในลักษณะของการกล่าวนามสรรเสริญ ในลักษณะแรกกล่าวถึงวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งเป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการอวตารของพระนารายณ์ การขับบทในลักษณะนี้

จึงเป็นการกล่าวเชิดชูเกียรติของพระนารายณ์ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบ็องบน ลักษณะที่สอง กล่าวถึงอำนาจอิทธิฤทธิ์ของพระพุทธรูปเจ้าซึ่งเป็นสิ่งสูงสุดไม่มีสิ่งใดเทียบเทียมได้ การใช้คติเช่นนี้เป็น การเชื่อมโยงอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการขจัดโรคราให้สูญสิ้นไป

การรำประกอบการรักษา ในพิธีกรรมเหยียบเสนาโนราจะรำประกอบการรักษา โดยโนราแต่ละคณะจะมีการรำรำที่คล้ายกันแต่ต่างกันออกไปบ้างตามแต่ละสายตระกูลของโนรา ทั้งนี้ท่ารำของโนราในการประกอบพิธีกรรมเหยียบเสนาจะมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบ็องบน ท่ารำหลักในการประกอบพิธีกรรมเหยียบเสนามีทั้งหมด 3 ท่า คือ 1. ท่าพรหมสีหน้า ท่ารำของโนราในท่าพรหมสีหน้าเป็นการเชื่อมโยงถึงพระพรหมเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์ 2. ท่าอย่างสามชুমหรือท่าทำสามอย่าง ท่ารำนี้มีความเชื่อมโยงกับพระนารายณ์เทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์เนื่องด้วยในคัมภีร์ฤคเวทได้กล่าวถึงการย่างเท้าจำนวนสามอย่างของพระนารายณ์ไว้ว่า พระองค์ดำเนินผ่านภูมิทั้ง 7 โดยวิธีการสามอย่าง ครอบคลุมสรรพสิ่งทั้งหลายจนหมด (King Rama VI of Siam, 2013: 9) 3. ท่าเหยียบเสนา ท่ารำนี้โนราจะเคลื่อนตัวจากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตกมีความเชื่อมโยงกับพระพหูสบัติตามตำราเนปเคราะห์เพราะพระพหูสบัติครองธาตุน้ำจะอยู่ทางทิศตะวันตก (Plu Luang, 2003: 65) นอกเหนือไปจากนี้โนราบางคณะยังมีการรำท่าครุหรือท่าสิบสองซึ่งถือเป็นท่ารำที่มีความเชื่อมโยงกับบูรพาจารย์ของโนราอีกด้วย

การใช้เท้าเหยียบในการรักษาผู้ป่วยในพิธีกรรมเหยียบเสนามีความเชื่อมโยงกับพระอิศวรในการปราบสิ่งชั่วร้าย ตำนานตอนหนึ่งกล่าวว่ายักษ์มูลาคนีได้มารังแกเหล่าเทวดาและมนุษย์ ครั้นนั้นยักษ์มูลาคนีใช้ดาไฟล้อมพระอิศวรเอาไว้ พระองค์จึงใช้เท้าเหยียบหลังยักษ์มูลาคนีแล้วบันดาลให้น้ำออกจากหูดับไฟทั้งหมดจนยักษ์มูลาคนีสิ้นฤทธิ์ (Prachak Praphaphitthayakon, 2009: 181)

การปิดเสียดจัญไรและการให้พรผู้ป่วย โนราบางคณะจะมีการปิดเสียดจัญไรให้กับผู้ป่วยภายหลังจากขั้นตอนการใช้เท้าเหยียบลงไปบริเวณที่ผู้ป่วยเป็นเสนา โดยใช้รวงข้าวประพรมน้ำมนต์ลงไปดังกล่าวอีกครั้ง ส่วนขั้นตอนการให้พรผู้ป่วยก็ทำพร้อมกับการประพรมน้ำมนต์และการสวดคาถากำกับเพื่อความเป็นสิริมงคล ในขั้นตอนนี้โนราได้มีการใช้จิตสวดมนต์ภาวนาเพื่อเชื่อมโยงกับเบ็องบน

แต่ละขั้นตอนในพิธีกรรมเหยียบเสนาของโนราจะเห็นได้ว่าผู้ประกอบพิธีกรรมมีการปฏิบัติเพื่อเชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบนในทุก ๆ ขั้นตอน โดยยึดคติที่มาสผสมผสานอย่างเป็นเหตุเป็นผล ทั้งนี้เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ป่วยรวมถึงบรรดาญาติของผู้ป่วยที่เข้าร่วมพิธีว่าการกระทำเช่นนี้จะทำให้โรคร้ายไข้เจ็บหายไปได้เพราะได้รับพลังเหนือธรรมชาติจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน

จากกลุ่มข้อมูลแต่ละกลุ่มที่ใช้ศึกษาได้มีการสัมภาษณ์ผู้ป่วยรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยที่ได้เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมเหยียบเสนา ทำให้ทราบว่าบุคคลกลุ่มนั้นเกิดความเชื่อมั่นต่อกระบวนการรักษาโรคเสน เนื่องจากเชื่อว่าโนราเป็นผู้ที่สามารถติดต่อเชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบนได้จริง เมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้รักษาโดยใช้โนราเป็นสื่อกลาง โรคร้ายไข้เจ็บอันเกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติย่อมพ่ายแพ้แก่อำนาจของเทพดาและครุหมอนโนราซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน ผู้ที่เข้ารับการรักษาจึงเกิดความมั่นใจว่าโรคเสนจะสามารถหายไปได้ในที่สุด

3. อุปกรณ์แฝงนัยยะ : สิ่งนำพาสู่การเชื่อมโยงกับมิติแห่งเบื้องบน

อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการรักษาโรคในพิธีกรรมเหยียบเสนาเป็นอุปกรณ์ที่มีความหมายแฝงนัยยะหรือมิตินัยยะที่เกี่ยวข้องกับมิติแห่งเบื้องบน ดังนั้นจึงถือว่าการใช้อุปกรณ์ที่สื่อถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์นับเป็นหนึ่งในการเชื่อมโยงกับมิติแห่งเบื้องบน จากการศึกษาตามขอบเขตที่กำหนดพบว่าอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธีกรรมเหยียบเสนามีความแตกต่างกันและเหมือนกันในบางประการตามแต่ละกลุ่มข้อมูล ดังนี้

3.1 อุปกรณ์ที่โนราใช้ มีทั้งหมด 4 ชนิด ประกอบไปด้วย พระขรรค์ หางปลากะเบนดินสอ และมิดหมอ แต่ละอย่างล้วนเป็นอุปกรณ์ที่สื่อถึงมิติแห่งเบื้องบน ในที่นี้ขอยกตัวอย่างพระขรรค์และมิดหมอเพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพ พอสังเขป

1) พระขรรค์

พระขรรค์เป็นอาวุธประจำกายของเทพเจ้าองค์ต่างๆ ในศาสนาพราหมณ์ อาทิ พระอิศวร พระนารายณ์ พระอินทร์ พระพาย พระขันธกุมาร พระไพศพร พระเกตุ รวมถึงพระสยามเทวาธิราช เทวดาผู้ปกป้องรักษาประเทศไทย ในวัฒนธรรมของโนรา พระขรรค์เป็นอาวุธสำคัญที่ใช้ประกอบการพิธีกรรมการเหยียบเสนา อีกทั้งยังเป็นอาวุธคู่กายของโนราที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทุกพิธีกรรมของโนรา ซึ่ง Sutiwong Pongphai boon (1999: 124 - 125) ได้กล่าวไว้ว่า การใช้พระขรรค์จะแพร่หลายในวัฒนธรรมของกลุ่มไทยพุทธ

ในภาคใต้โดยเฉพาะโนรา เพราะพระขรรค์เป็นอาวุธที่สำคัญประจำโรงโนรา เมื่อมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะต้องมีพระขรรค์เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมทุกครั้ง เช่นการตัดเสน หรือ ตัดเหมฺรย เป็นต้น

โนราที่สามารถใช้พระขรรค์ในการประกอบพิธีกรรมได้คือนายโรงโนรา ที่ทรงเครื่องเต็มตัว ฉะนั้นพระขรรค์จึงไม่ใช่เป็นอาวุธของคนธรรมดาโดยทั่วไป (Pichai Keawkhaw and Bunlert Jantara, 2007: 136) พระขรรค์จึงเปรียบเสมือนอาวุธศักดิ์สิทธิ์คู่บารมีของโนราแต่ละคน ในขณะโนราแต่ละคนและผู้ที่มีสิทธิ์ครอบครองพระขรรค์คือหัวหน้าคณะหรือที่เรียกกันว่าโนราใหญ่เท่านั้น สำหรับผู้ที่ำประกอบการเล่นจะไม่มีสิทธิ์ในการครอบครองอาวุธชนิดนี้ เนื่องจากมีความเชื่อว่าบารมีที่จะครอบครองนั้นยังไม่ถึง จะต้องผ่านพิธีกรรมตัดจุกผูกผ้าเป็นโนราใหญ่เสียก่อนจึงจะมีสิทธิ์ครอบครอง ฉะนั้นโนราจะให้ความเคารพต่อพระขรรค์ดุจดังอาวุธที่ได้รับมาจากพลังศักดิ์สิทธิ์เบ็องบน การเก็บรักษาก็ต้องพิถีพิถันกว่าสิ่งของอื่น ๆ

อีกทั้งเทพเจ้าองค์ต่าง ๆ ในศาสนาพราหมณ์ยังใช้อาวุธชนิดนี้ในการปราบอสูรเพื่อปกป้องรักษาโลกจากฝ่ายอธรรม ดังนั้นจึงเชื่อกันว่าพระขรรค์เป็นอาวุธที่ทรงฤทธานุภาพสามารถขจัดสิ่งชั่วร้ายทั้งปวงให้หมดสิ้นไป ในพิธีกรรมเหยียบเสนโนราจึงใช้พระขรรค์ในการรักษาโรค โดยซึบปลายพระขรรค์ไปที่บริเวณผู้ป่วยเป็นเสนเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากร่างกายของผู้ป่วยให้สูญสิ้นไป

2) มีดหมอ

มีดหมอเป็นตัวแทนของครูบาอาจารย์ใช้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ อาจทำด้วยเหล็กเบญจโลหะ สัตโลหะ หรือนวโลหะ นอกจากนี้ยังอาจมีส่วนผสมของเหล็กอาถรรพ์ เช่น เหล็กกันพร้าวที่อยู่ในด้ามหรือเหล็กยอดเจดีย์ เป็นต้น (Pichai Keawkhaw and Bunlert Jantara, 2007: 141) นอกเหนือไปจากนั้น มีดเป็นสิ่งมีคมที่มนุษย์มีความยำเกรง เพราะสามารถทำอันตรายกับมนุษย์ได้หากขาดความระมัดระวัง มีดหมอจึงเป็นเครื่องมือแทนสติสัมปชัญญะเพราะถ้าขาดสติและสมาธิในการประกอบพิธีกรรม จิตก็ไม่สามารถเชื่อมโยงกับมิติแห่งเบ็องบน อันใช้จิตเป็นเครื่องมือในการสื่อสารได้

3.2 อุปกรณ์ที่ใช้ในการรักษา มีทั้งหมด 21 ชนิด แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ประเภทแรกคือ อุปกรณ์ที่ใช้บูชาครูมี 5 ชนิด ได้แก่ หมาก พลู ดอกไม้ ธูป บุหรี่ และเหล้า ประเภทที่สองคือ อุปกรณ์ที่ใช้ทั้งการบูชาครูและใช้ในการรักษา มี 2 ชนิด ได้แก่ เทียน และเงินเหรียญ ประเภทที่สามคือ อุปกรณ์ที่ใช้ในการรักษาเพียงอย่างเดียว มี 14 ชนิด ได้แก่ กล้วยาคา กล้วยาคีตมอน รวงข้าว/ข้าวสาร ทองคำ มีดโกน น้ำ ทรายทองคลอง หินลับมีด กรรไกร หวี แป้งฝุ่น น้ำมันมะพร้าว ขมิ้น และกะลาตัวผู้ โนราผู้ทำหน้าที่รักษาผู้ป่วยจะมีการใช้อุปกรณ์ที่ต่างกันในแต่ละสายตระกูล บางอุปกรณ์เป็นอุปกรณ์หลัก และบางอุปกรณ์เป็นอุปกรณ์ที่ใช้แทนอุปกรณ์หลักในกรณีที่ทำอุปกรณ์หลักไม่ได้ แต่อุปกรณ์ทั้งหมดย่อมมีความหมายนัยยะที่เชื่อมโยงกับมิติแห่งเบ็องบน ดังตัวอย่าง เช่น

1) กล้วยาคา

กล้วยาคาถือเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่าไม่มีวันตาย เพราะเคยได้รับน้ำอมฤตจากตำนานเรื่องพญาครุฑและพญานาค มีตำนานทางเทพปกรณัมตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า ครุฑกับนาคเป็นพี่น้องต่างมารดา กัน มารดาของครุฑตกเป็นทาสรับใช้มารดาของนาค เนื่องจากแพ้พนันเรื่องสีม้าของพระอาทิตย์ ครุฑต้องไปหาน้ำอมฤตมาให้นาคและมารดาของนาคดื่มเพื่อปลดปล่อยสถานะทาสให้กับมารดาของตน ครุฑแอบวางแผนเพื่อแก้แค้นนาค โดยขอความช่วยเหลือจากพระอินทร์และพระแม่ธรณี ครุฑได้วางน้ำอมฤตไว้บนกล้วยาคา และพานาคเดินทางมาถึงยังสถานที่ดังกล่าว พระอินทร์ที่กำลังตัวอยู่แก่ล้งปิดน้ำอมฤตจนตกลงบนกล้วยาคาจนหมด แม่พระธรณีรีบดูดน้ำอมฤตจนหมด นาคเสียดายจึงใช้ลิ้นเลียกล้วยาคาทำให้ลิ้นขาดเป็นสองแฉก สัตว์ตระกูลเดียวกันกับนาค เช่น งู จึงมีลิ้นเป็นสองแฉก จนมาถึงปัจจุบัน (Prachak Praphaphitthayakon, 2009: 86 - 89)

อีกทั้งในตำนานการอวตารของพระนารายณ์ตอนวามนาวตารยังกล่าวไว้ว่า ท้าวพลีราชได้กล่าววาทะแก่แผ่นดิน 3 อย่าง ให้กับพระวามนาวตาร พระศุภร์ผู้เป็นปุโรหิตของท้าวพลีราชแปลงกายไปกั้นกลศน้ำเพื่อขัดขวางการหลั่งน้ำพยาน พระวามนาวตารหยิบฟางกล้วยาคาแทงกลศน้ำจนพระศุภร์ตาบอดและยอมปล่อยให้ น้ำไหลออกมา (King Rama VI of Siam, 2013: 102) การใช้กล้วยาคาปราบพระศุภร์ของพระนารายณ์ในตอนนี้จึงเปรียบเสมือนสัญลักษณ์แห่งชัยชนะต่อพวกภูตผีปีศาจเพราะพระศุภร์ถือเป็นครูของเหล่าอสูร

บางตำนานยังถือว่าหญ้าคาคืออวตารของพระนารายณ์ด้วย กล่าวคือ ในตอนที่มีการกวนน้ำอมฤต เมื่อได้น้ำอมฤตมาแล้วพระนารายณ์แปลงเป็นนางอัปสร ชื่อโมหิณี ถือโถที่ใส่น้ำอมฤตบริเวณเเวเพื่อไปแจกจ่ายแก่บรรดาเทวดา ขณะที่เดินแจกจ่ายอยู่นั้นโถที่บรรจุน้ำอมฤตได้ถูโดนเนื้อบริเวณเเวของพระองค์จนขาดและตกลงกลายเป็น หญ้าคาหรือเรียกอีกอย่างว่าหญ้าทร บรรดาพราหมณ์จึงนับถือหญ้านชนิดนี้มากและนิยมนำมาใช้เป็นอาสนะรองนั่งเพราะเชื่อกันว่าสามารถชำระสิ่งที่เป็นมลทินให้สูญสิ้นไปได้ (Kanchanakkapan; penname, 2001: 138 - 139)

นอกเหนือไปจากนี้หญ้ายาคายังเป็นพืชมงคลที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จทั้งปวง ดังจะเห็นได้จากชาวอินเดียใช้หญ้ายาคบูชาพระพิฆเนศเทพเจ้าแห่งการขจัดอุปสรรคในวันคนศกจตุรถี (Thanakit, 2003: 123) หญ้าคาจึงกลายเป็นเครื่องเชื่อมโยงที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน ประกอบกับธรรมเนียมปฏิบัติของศาสนาพุทธที่เมื่อมีการประพรมน้ำมนต์นิยมใช้หญ้ายาคาเป็นเครื่องมือเพราะถือว่าเป็นสิ่งมงคล โนราจึงนำหญ้ายาคามาใช้ประกอบการรักษาในพิธีกรรมเหยียบเสนาเพราะถือว่าหญ้ายาคาเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถชำระล้างสิ่งอัปมงคลทั้งปวงให้หมดไป

2) หญ้าเซ็ดมอน

หญ้ายาเซ็ดมอนเป็นพืชที่สำคัญของโนราในการประกอบพิธีกรรมดังจะเห็นได้จากจากตั้งบ้านตั้งเมืองก่อนการประกอบพิธีกรรมโนราโรงครุมีการใช้หญ้ายาเซ็ดมอนเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมอยู่ด้วย อีกทั้งในบทกาศครุหรือบางแห่งเรียกว่าบทตั้งเมืองมีการกล่าวถึงที่มาของหญ้ายาเซ็ดมอนไว้ว่าเป็นพืชที่พระอิศวรสร้างขึ้น ดังบทประพันธ์

“ไหว้พ่ออิศวรพ่อทองเนื้อนิล	ท่านเป็นผู้ตั้งแผ่นดินตั้งแผ่นฟ้า
ตั้งแผ่นดินท่าลูกหมากบ้า	ตั้งแผ่นฟ้ามันใหญ่เท่าใบบอน
พ่อตั้งยานาเคเอาไว้ก่อน	แต่หญ้ายาเซ็ดมอนตั้งไว้เมื่อภายหลัง
ตั้งดินตั้งฟ้าป่าชะมัว	พ่อได้ปลูกบัวนาปลูกบัวครั้ง”

(Pittaya Butsararat , 2010: 272)

เมื่อหญ้ายาเซ็ดมอนเป็นพืชที่มีความเชื่อกันว่ามีที่มาจากพระอิศวรเป็นผู้สร้างขึ้น จึงกลายเป็นสิ่งสำคัญในพิธีกรรมเหยียบเสนาของโนราเนื่องด้วยมีความเชื่อมโยงถึงพระอิศวรผู้เป็นมหาเทพ

3) รวงข้าว/ข้าวสาร

เป็นพืชสัญลักษณ์แทนตัวของพระแม่โพสพ อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมือง เพราะในสังคมไทยข้าวเป็นอาหารหลักในการดำรงชีพมาตั้งแต่สมัยโบราณ ข้าวจึงนับว่าเป็นพืชที่มีพระคุณต่อมนุษย์อย่างยิ่ง จนก่อให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อระลึกถึงบุญคุณของข้าว เช่น การทำขวัญข้าว เป็นต้น เมื่อข้าวเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์จึงอาจมีส่วนเชื่อมโยงถึงพระแม่ลักษมีชายาของพระนารายณ์ที่เป็นเทวีแห่งความอุดมสมบูรณ์เช่นกัน ดังที่ Thongtham Natchamnong (2016: 40 - 41) ได้กล่าวไว้ว่า แม่โพสพของไทยน่าจะมาจากสองทาง คือ ธัญลักษณ์ (ปางหนึ่งของพระแม่ลักษมี) และการแบ่งภาคของพระพรหม ดังนั้นข้าวจึงเป็นพืชที่เชื่อกันว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยปกป้องรักษา กลายเป็นสิ่งมงคลทำให้มีคุณอยู่ในตัว

ข้าวเป็นของมงคลที่ใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ มาอย่างช้านาน ดังจะเห็นได้จากธรรมเนียมการถวายตัวเข้าไปในวังเพื่อเป็นพระสนมของพระมหากษัตริย์ในสมัยสุโขทัยอันเป็นต้นแบบมาถึงในสมัยรัตนโกสินทร์ จะต้องให้มารดาของหญิงสาวผู้ถวายตัวถือพานข้าวสารในการถวายตัวทุกครั้ง (Paladisai Sittithankit, 2003: 114) อีกทั้งในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้น้ำข้าวใสเป็นเภสัชสำหรับพระภิกษุในการรักษาโรคผิวหนัง (Prateep Chumpol, 2011: 198) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าข้าวไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่ว่าเป็นอาหารเท่านั้นแต่ยังถือเป็นยาในการรักษาโรคมมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ในพิธีกรรมการเหยียบเสนาจึงถือว่าข้าวเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ที่มีพลังแห่งความรักของเทพเจ้าซ่อนอยู่จากการที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยพิทักษ์รักษาให้ข้าวมีความเจริญงอกงาม เมื่อมีพลังของสิ่งศักดิ์สิทธิ์แฝงอยู่ก็ย่อมนำมาขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้หายไป

4) น้ำ

น้ำนับเป็นสิ่งสำคัญในพิธีกรรมของไทยในทุก ๆ พิธีกรรมจึงต้องมีน้ำเป็นส่วนประกอบ เพราะน้ำเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์ เมื่อมีความสำคัญต่อมนุษย์ก็ย่อมอนุมานว่าเป็นสิ่งสำคัญของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายด้วย ดังนั้นเราจะเห็นน้ำในหลาย ๆ บริบทของพิธีกรรม เช่น เป็นเครื่องเช่นสังเว เป็นสิ่งที่ช่วยปลดปล่อยสิ่งชั่วร้าย เช่น การทำน้ำมนต์ รวมไปถึงการใช้น้ำเป็นตัวแทนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือพระแม่คงคาหรือพระพิรุณ

ตัวอย่างกรณีของพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา น้ำกลายเป็นตัวแทนของ พระวรุณหรือพระพิรุณซึ่งเคยสาปพระเจ้าหิรัญจินทร์ที่ผิดสัญญาในการยกบุตรของตนเป็นเครื่องบูชาญต่อพระพระองค์ให้เป็นโรคเกี่ยวกับท้อง (Thanakit; penname, 2003: 240) จึงมีการอ้างอำนาจพระวรุณเพื่อเป็นสักขีพยานในการประกอบพิธีกรรมให้คนที่ไม่รักษาสัจจะต้องมอดม้วยเป็นไป อีกทั้งน้ำยังถือว่าเป็นสิ่งที่ช่วยชำระสิ่งสกปรกต่างๆให้หมดสิ้นไปด้วยเหตุนี้โนราจึงใช้น้ำในการประกอบพิธีกรรมเหยียบเสนาเพราะน้ำมีพลังอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์แฝงอยู่จึงสามารถชำระล้างสิ่งที่เป็นอัปมงคลทั้งปวงให้หายไป

5) ทรายท้องคลองและหินลับมีด

เป็นตัวแทนของพระแม่ธรณีมหาเทวีแห่งผืนแผ่นดิน พระแม่ธรณีเป็นเทพที่มีบทบาทในการปราบสิ่งชั่วร้ายดังจะเห็นได้จากตอนที่พระพุทธรเจ้าประทับ ณ ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ พญามารพร้อมบริวารได้เข้ามาผจญเพื่อขัดขวางมิให้พระองค์ทรงตรัสรู้ พระพุทธรเจ้าทรงรำลึกถึงบุญบารมีที่เคยสร้างมาโดยมีพระแม่ธรณีเป็นพยาน พระแม่ธรณีก็ผุดขึ้นมาจากแผ่นดินพร้อมทั้งปีบมวยผมให้น้ำออกมาจกกองทัพของพญามารแตกพ่ายไปในที่สุด

จากพุทธประวัติดังกล่าว พระแม่ธรณีจึงเปรียบดังผู้ขับไล่สิ่งชั่วร้ายทั้งปวงให้หมดสิ้นไป โนราจึงนำหินลับมีดและทรายท้องคลองซึ่งถือว่าเป็นสิ่งมงคลที่พระแม่ธรณีปกปักรักษาอยู่มาเป็นเครื่องประกอบการรักษา อีกทั้งโนราบางคนก็ยังเชื่อกันว่าท้องคลองเป็นสถานที่อาศัยของพญานาค ทรายท้องคลองจึงเป็นธาตุกายสิทธิ์ที่มีอิทธิฤทธิ์ของพญานาคแฝงอยู่

6) เทียน

ในพิธีกรรมเหยียบเสนาโนราใช้เทียนเพื่อทำให้เกิดไฟและนำไฟมาใช้ในการรักษา ไฟถือสัญลักษณ์ของพระเพลิงหรือพระอัคนีเป็นสิ่งที่สามารถเผาผลาญทุกสรรพสิ่งบนโลกให้หายไป แม้กระทั่งการดับสิ้นของโลกก็ยังคงกล่าวว่าเป็นผู้กระทำ ดังนั้นจึงมีคติที่ว่าไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่ไฟไม่สามารถทำลายได้จึงก่อให้เกิดการใช้ไฟที่เชื่อมโยงกับความเชื่อในการเผาผลาญสิ่งชั่วร้ายในหลาย ๆ วัฒนธรรม

ชาวอารยันเชื่อว่าไฟเป็นสิ่งชำระล้างมลทินต่าง ๆ ให้หมดไป จึงเกิดลัทธิการลุยไฟ บางครั้งมีการใช้ทองคำเผาไฟวางไว้บนลั่นหรือใช้เหล็กเผาจนไฟแดงมานาบร่างกาย รวมไปถึงการลุยไฟชำระมลทินต่าง ๆ ของพรพราหมณ์ (Prachak Praphaphitthayakon, 2009: 231) นอกเหนือไปจากนี้ไฟยังเป็นสื่อเชื่อมโยงถึงเทพเจ้าเบื้องบน ดังจะเห็นได้จากในคัมภีร์อุปนิษัต นิเกตตุลลขอพรต่อพระยายมราชว่าขอให้สอนวิธีการโหมกองกฐนเพื่อจะได้บูชาพระผู้เป็นเจ้า กล่าวไว้ชัดว่าไฟเป็นสื่อกลางที่ใช้เชื่อมโยงระหว่างโลกมนุษย์กับเบื้องบน (Sawamee Prapawananta and Frederick Manchester, 2010: 4 - 5) ความว่า

“... ข้าแต่พระผู้เป็นใหญ่ พระองค์ทรงทราบดีว่าไฟจากกองกฐนที่บูชา นำพาไปสู่สวรรค์ ขอพระองค์ทรงสอนพิธีบูชาการนั้น เพราะผมมีศรัทธาเต็มเปี่ยม นี่คือพรข้อที่สอง”

โนราใช้ไฟจากเทียนเพื่อรมบริเวณผ้าเท้าก่อนจะเหยียบลงบนบริเวณที่ผู้ปวยเป็นเสน โดยเชื่อกันว่าไฟเป็นธาตุศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถเชื่อมโยงกับเบื้องบนจนได้มาซึ่งพลังอันจะเผาผลาญสิ่งชั่วร้ายทั้งปวงให้หายไป

กล่าวโดยสรุป อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมเหยียบเสนทั้งที่เป็นอุปกรณ์ของโนราและอุปกรณ์ที่ใช้ในการรักษา ล้วนมีความหมายโดยนัยยะที่เชื่อมโยงกับมิติแห่งเบื้องบน ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในการเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างโนราผู้ทำการรักษากับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบนซึ่งอุปกรณ์แต่ละชิ้นย่อมมีส่วนสำคัญในการเป็นกลไกของกระบวนการรักษาโรค อีกทั้งการใช้อุปกรณ์ที่สื่อถึงมิติของเบื้องบนทำให้พิธีกรรมนั้น ๆ กลายเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์อันเป็นสิ่งแสดงถึงพันธกิจจากเบื้องบน ดังคำกล่าวของ Eldus Haksalee (2013: 563) ที่ว่า

“พิธีกรรมหรือพันธกิจอันเป็นทิพประการหนึ่งก็ตีเหมือนกับพิธีกรรมหรือพันธกิจอันเป็นทิพประการอื่น โดยมีเงื่อนไขเสมอว่าวัตถุที่ถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์นั้น เป็นคุณสมบัติประการใดประการหนึ่งของความเป็นจริงอันเป็นทิพ และความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์และความเป็นจริงนั้น มีการนิยามอย่างชัดเจนและคงที่”

บทส่งท้าย

พิธีกรรมเหยียบเสนาของโนราเป็นพิธีกรรมที่ชี้ให้เห็นถึงการเชื่อมโยงกับมิติของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบนอย่างมีระบบระเบียบ ทำให้เห็นบทบาทที่สำคัญของโนราในฐานะของแพทย์พื้นบ้านที่มีการใช้จิตสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อส่งพลังในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บอันเกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติ

อีกทั้งยังเป็นการชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติมีการผูกโยงกันอย่างลึกซึ้งจากภายในจิตใจผลักดันให้มนุษย์คิดค้นวิธีการแสดงออกสู่ภายนอกที่เป็นรูปธรรม พิธีกรรมนี้จึงกลายเป็นพื้นที่อันมีกลไกทับซ้อนทางความคิดในการติดต่อเชื่อมโยงซึ่งกันและกันแฝงอยู่เสมอ

การใช้สถานที่ซึ่งสามารถอธิบายเกี่ยวกับรูปแบบ รวมไปถึงคติที่เกี่ยวข้องกับเบื้องบน ทำให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิด ลดช่องว่างระหว่างภพที่เป็นเรื่องตำนานธรรมให้น้อยลง โรงพิธีกรรมโนราโรงครูจึงกลายเป็นสิ่งปลูกสร้างเชิงรูปธรรมที่มนุษย์สะท้อนออกมาจากส่วนลึกถึงความต้องการในการเป็นหนึ่งเดียวกับมิติแห่งเบื้องบน สาตครูที่ถือว่าเป็นที่ประทับของครูบาอาจารย์ เสมาหาชัยที่ถือว่าเป็นที่ประทับของพระวิสสุกรรมพนักที่ถือว่าเป็นที่ประทับของแม่ศรีมาลาครูต้นของโนรา พาไลที่ถือว่าเป็นที่ประทับของบรรดาทวยเทพ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นมากกว่าสิ่งก่อสร้างธรรมดา แต่สิ่งเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์แทนภาพของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบนที่มนุษย์สามารถมองเห็นและจับต้องได้

พระขรรค์และเครื่องต้นของโนรา คือภาพแทนของพลังและความสามารถของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน เนื่องจากคติที่เกี่ยวข้องเนื่องในการปราบสิ่งชั่วร้ายของเทพเจ้าองค์ต่าง ๆ ย่อมมีประวัติที่มาเกี่ยวข้องกับการใช้พระขรรค์ ทำให้เป็นที่รับรู้ในวงกว้างว่าพระขรรค์ไม่ใช่อาวุธของคนธรรมดา การที่โนราได้รับพระขรรค์และเครื่องต้นหลังจากที่ผ่านการทดสอบคุณสมบัติเพื่อทำหน้าที่เชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับเบื้องบน จึงเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้อธิบายว่าพลังและความสามารถของเทพเจ้าได้ถูกส่งต่อให้กับผู้ประกอบพิธีอันจึ่งอย่างเป็นรูปธรรม

อุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมเหยียบเสนมืดที่มาจากที่เกี่ยวเนื่องกับ เบื้องบนทั้งสิ้น ทั้งนี้เพื่ออธิบายในเชิงรูปธรรมว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ที่แฝงเร้นพลังของ เบื้องบน ปรากฏในรูปแบบที่ใกล้ตัวมนุษย์ เช่น ข้าว น้ำ ไฟ กล้วยา ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในการเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กับเบื้องบนซึ่งดูเหมือนจะเป็นเรื่องที่เกินอภิวสัยให้กลายเป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติได้

ทั้งนี้ย่อมแสดงให้เห็นเป็นประจักษ์ว่า การติดต่อเชื่อมโยงกับเบื้องบนมิใช่การกระทำ ที่ไร้เหตุผลรองรับ หากแต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สะท้อนออกมาจากส่วนลึกของความคิดที่ แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ให้ความเคารพและระลึกถึงสิ่งศักดิ์เบื้องบนอยู่เสมอ จึงพยายามค้นหารูปแบบ วิธีการ ที่ใช้ปฏิบัติเพื่อให้เห็นเชิงประจักษ์และเกิดความมั่นใจต่อการปฏิบัติที่แสดงออกไป

ความคิดของมนุษย์ที่สะท้อนออกมาเชิงรูปธรรมเกี่ยวกับคุณสมบัติผู้ประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ที่มีความหมายในการประกอบพิธีกรรม และสถานที่อันพิเศษในการประกอบพิธีกรรม คือคำตอบต่อความเชื่อมั่นเกี่ยวกับมิติแห่งเบื้องบนที่มนุษย์พยายามอธิบายให้เห็นว่าเป็น สิ่งที่สามารถเข้าถึงได้หากมีความศรัทธาและภักดีเพียงพอ สอดคล้องกับคำกล่าวของ ที่ว่า

“อันที่จริงมันเป็นกระแสของจิตศักดิ์สิทธิ์ ของความคิดและ ความรู้สึกของเรา เกี่ยวกับรูปแบบที่พิเศษและที่จำกัดของพระเจ้าเป็นเจ้า ซึ่งเขาพึงพาตามแต่อารมณ์ผลักดันเฉพาะหน้าที่มาจากสัญชาติญาณ ของตน คือความคิดและความรู้สึกที่ฉายออกไปยังวัตถุในความเป็นจริง ภายนอก และสิ่งสถิตอยู่ในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์”

(Eldus Haksalee 2013: 570 - 571)

References

- Aekawit Na Thalng. (2001). *Thaksin wisdom* (2nded). Bangkok: Amarin Printing and Publishing. (In Thai)
- Catthaleeya Aungthonggumnerd. (2013). *Archetype Avatar: Phenomenon mythology in Hinduism and Buddhism*. Thesis Ph.D., Phitsanulok: Naresuan University. (In Thai)

- Chris Baker and Pasuk Phongpaichit (Ed.). (2013). *Khun Chang Khun Phean Edition Wat ko*. Bangkok: Silkworm Books. (In Thai)
- Eldus Haksalee. (2013). *Immortal philosophies*. Translator by Kingkeo Attagara. Nonthaburi: Amarin Printing and Publishing. (In Thai)
- Kanchanakkapan (Pen name). (2001). *Ko Kid Kho Khean: Talismans of Astrology 2*. Bangkok: Watcharin Publisher. (In Thai)
- Kingkeaw Phetrat. (2002). *The course document folklore*. Uttaradit: Faculty of Humanities and Social Sciences, Uttaradit Rajabhat University. (In Thai)
- Kingkeo Attagara. (2009). The ritual is a connection. *Journal of Humanities and Social Sciences Naresuan University*. 6(1), 1 - 9. (In Thai)
- King Rama VI of Siam. (2013). *God and Interested Thing*. Bangkok: Sponpress. (In Thai)
- Paladisai Sittithankit. (2003). *Story of Sukhothai City*. Bangkok: Green Apple Graphic Printing. (In Thai)
- Pichai Keawkhaw and Bunlert Jantara. (2007). *The weapons in south of Thailand Cultural*. Songkhla: Kwanjai Publisher. (In Thai)
- Pittaya Butsararat. (2010). *Dramatic, Songkhla Lake Basin: Changes and their relationship with society and culture of Nang Talung and Norah*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing. (In Thai)
- Plu Luang (Pen name). (2003). *Seven Thai Beliefs (Siam Ways) (2nd ed.)*. Translated by Siraphapa Daramaad. Bangkok: Darnsuthapress.
- Prachak Praphaphitthayakon. (2009). *List of angels P.2*. Bangkok: SiamPublisher. (In Thai)
- Prateep Chumpol. (2011). *History and medicine in Thailand: a study from the document Pharmacopoeia*. Bangkok: O.S. Printing House. (In Thai)
- Preecha Noonsuk. (1994). *Nora*. Bangkok: Kurusapa Business Organization. (In Thai)

- Noppanon. (1998). *The power of the universe, Practice how to get results*. Bangkok: June Publisher. (In Thai)
- Satiankaset. (2003). *The tradition miscellaneous* (3rded). Bangkok: Siam Publisher. (In Thai)
- Sawamee Prapawananta and Frederick Manchester. (2010). *The Vedanta Scriptures for peace*. Translated by Kingkeo Attagara. Bangkok: Amarin Printing and Publishing. (In Thai)
- Sema Thapra. (2010). *The ultimate fetish of the magical city of Siam* (2nded). Bangkok: Plan Printing. (In Thai)
- Sombun Sriyaphai. (1965). *Nora*. n.p. (In Thai)
- Sujit Wongtet. (1989). *Sing and Dance: music and performing arts of Siam people*. Bangkok: Pikanes Publisher. (In Thai)
- Sutiwong Pongphaiboon. (1999). "Pattani: The Center for Lower Southern Culture". In *Folklore with Thai people Thai*, pp. 116 - 128. Bangkok: Publisher of Chulalongkorn University. (In Thai)
- Thanakit. (2003). *Legend of Gods and Demons*. Bangkok: Pyramid. (In Thai)
- Thongtham Natchamnon. (2016). *Thai Rice Cultural*. Bangkok: Parbpim. (In Thai)

Received: March 21, 2019

Revised: March 21, 2019

Accepted: April 21, 2019